

บทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน:
กรณีศึกษา ทำเรืออ่าวฉลอง ตำบลฉลอง จังหวัดภูเก็ต

The Role of Tour Guides in Promoting Sustainable Tourism:
A Case Study of Ao Chalong Pier, Chalong Subdistrict, Phuket Province

ศศิวรรณ โสภาน^{1,*}, ราชรด ปัญญาบุญ², พรพิมล เตียมวัง³, ณัฐกิจ โชคแก้ว⁴ และ พงศุวตร ชัยบุตร⁵
Sasiwan Sopa^{1,*}, Rachroat Punyaboon², Pornphimol Tiamwang³, Nattakig Chokker⁴ and Pongsuwat Chaiyabut⁵
^{1,2,3,4,5}สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
^{1,2,3,4,5}Community Development Program, Faculty of humanities and Social Sciences, Phuket Rajabhat University
*Corresponding author, e-mail: sasiwan.s@pkru.ac.th

Received: 11 Dec. 2025;
Revised: 29 Dec. 2025;
Accepted: 30 Dec. 2025;
Published: 27 Feb. 2026;

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการปฏิบัติบทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และ 2) ศึกษาการปฏิบัติบทบาทของมัคคุเทศก์และแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พื้นที่วิจัยคือ เส้นทางท่องเที่ยวทางทะเลจากท่าเรืออ่าวฉลอง จังหวัดภูเก็ต การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามจากมัคคุเทศก์จำนวน 104 คน และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์มัคคุเทศก์จำนวน 7 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการปฏิบัติบทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.41$) รองลงมาคือ ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.28$) ด้านการพัฒนาทักษะและการทำงานของมัคคุเทศก์ ($\bar{X} = 3.21$) และด้านการให้ความรู้ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.12$) ตามลำดับ 2) การศึกษาการปฏิบัติบทบาทของมัคคุเทศก์และแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่ามัคคุเทศก์ให้ความสำคัญกับการเตรียมข้อมูล การใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง และการชี้แนะพฤติกรรมที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนผ่านการแนะนำร้านค้าท้องถิ่น รวมถึงมีบทบาทด้านการอนุรักษ์และการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกัน มัคคุเทศก์ตระหนักถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านภาษา การสื่อสาร ความปลอดภัย และองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: มัคคุเทศก์, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, ท่าเรืออ่าวฉลอง, ภูเก็ต



Abstract

This study aimed to (1) examine the level of tour guides' role performance in promoting sustainable tourism and (2) explore tour guides' role performance and approaches to promoting sustainable tourism. The study area comprised marine tourism routes departing from Ao Chalong Pier, Phuket Province. A mixed-methods design was employed, including quantitative data collected through questionnaires from 104 tour guides and qualitative data collected through interviews with 7 tour guides. Data were analyzed using descriptive statistics and content analysis. The findings indicated that: (1) the overall level of tour guides' role performance in promoting sustainable tourism was moderate. Promoting environmental conservation received the highest mean score ($\bar{x} = 3.41$), followed by promoting community participation in tourism management ($\bar{x} = 3.28$), developing tour guides' skills and work practices ($\bar{x} = 3.21$), and providing cultural and environmental knowledge ($\bar{x} = 3.12$), respectively. (2) Regarding tour guides' role performance and approaches to promoting sustainable tourism, the guides emphasized information preparation, the use of storytelling techniques, and advising tourists on appropriate behavior. They also supported the local economy by recommending local shops and played roles in environmental conservation and restoration. At the same time, tour guides recognized the need for continuous skill development in language, communication, safety, and tourism-related knowledge.

Keywords: Tour guides, Sustainable tourism, Ao Chalong Pier, Phuket



บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญของเศรษฐกิจโลกและไทย ในปี พ.ศ. 2567 ภาคการท่องเที่ยวและการเดินทางมีมูลค่าราวร้อยละ 10 ของ GDP โลกและรองรับการจ้างงานประมาณหนึ่งในสิบของการจ้างงานทั้งหมด (World Travel & Tourism Council, 2024) สำหรับประเทศไทย ภาคการท่องเที่ยวนับเป็นเสาหลักหนึ่งของเศรษฐกิจ โดยมีสัดส่วนราวร้อยละ 12 ของ GDP และเกี่ยวข้องกับการจ้างงานมากกว่าร้อยละ 20 ของกำลังแรงงานทั้งทางตรงและทางอ้อม (Suthiwartnarueput, 2024) สะท้อนว่าการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไม่ใช่เพียงทางเลือกเชิงนโยบาย แต่เป็นประเด็นเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของชุมชนเจ้าบ้านโดยตรง

จังหวัดภูเก็ตในฐานะ “ไข่มุกแห่งอันดามัน” มีโครงสร้างเศรษฐกิจพึ่งพาภาคบริการและการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน โดยเศรษฐกิจด้านการผลิตของจังหวัด มีการขยายตัวจากภาคการบริการและการท่องเที่ยว (สำนักงานแรงงานจังหวัดภูเก็ต, 2567) ส่วนมูลค่าเพิ่มจากภาคการท่องเที่ยวคิดเป็นประมาณสองในสามของมูลค่าเพิ่มทั้งหมดในจังหวัด สะท้อนระดับการพึ่งพารายได้จากการท่องเที่ยวในสัดส่วนที่สูงมาก (Santimalai, 2024) ทั้งนี้ จังหวัดภูเก็ตเป็นพื้นที่สำคัญของการท่องเที่ยวทางทะเล ซึ่งต้องอาศัยท่าเรือเป็นจุดเชื่อมต่อหลักระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการเรือ และชุมชน ในปี พ.ศ. 2567 จังหวัดภูเก็ตมีท่าเรือรวม 17 ท่า มีเรือออกจากท่าทั้งสิ้น 117,974 เที่ยว ซึ่งมากเป็นอันดับสามของประเทศ รองจากจังหวัดกระบี่และจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีผู้ใช้บริการ 3,918,253 คน ขณะที่ท่าเรืออ่าวฉลอง มีเรือขนาดใหญ่ 41,594 เที่ยว ผู้ใช้บริการ 899,674 คน เรือขนาดใหญ่ 13 เที่ยว ผู้ใช้บริการ 672 คน ซึ่งนับเป็นท่าเรือที่มีผู้ใช้บริการมากเป็นอันดับสองของจังหวัดรองจากท่าเรือรัชฎา (กรมเจ้าท่า, 2568)

ท่าเรืออ่าวฉลองจึงเป็นหนึ่งในหัวใจของการท่องเที่ยวทางทะเลภูเก็ต ในฐานะท่าเรือหลักด้านตะวันออกของเกาะสำหรับออกเรือไปยังแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ เช่น เกาะราชา เกาะเฮ เกาะโหลน และหมู่เกาะพีพี มีทั้งเรือเร็ว เรือยอร์ช และเรือหางยาวให้บริการ ทำให้อ่าวฉลองมีบทบาททั้งในฐานะโครงสร้างพื้นฐานหลักของการท่องเที่ยวทางทะเลและประตูสู่ชุมชนท้องถิ่น ปริมาณนักท่องเที่ยวที่หนาแน่น การใช้ทรัพยากรทางทะเล และการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นี้จึงมีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ต่อความยั่งยืนของภูเก็ตโดยตรง

ในบริบทดังกล่าว มัคคุเทศก์ที่ทำงานผ่านท่าเรืออ่าวฉลองมีบทบาทสำคัญในฐานะสื่อกลางถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรทางทะเล วัฒนธรรมท้องถิ่น และกติกาทางสังคม ตลอดจนชี้แนะพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและเคารพชุมชน ซึ่งล้วนเป็นกลไกสำคัญของการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม แม้จะมีงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวโดยชุมชน บทบาทของมัคคุเทศก์ และการจัดการการท่องเที่ยวทางทะเลในภาพรวมของภูเก็ตอยู่บ้าง แต่งานศึกษาที่ลงลึกเฉพาะบทบาทของมัคคุเทศก์ในบริบทท่าเรือชายฝั่งเฉพาะแห่ง เช่น ท่าเรืออ่าวฉลอง ยังมีจำกัด โดยเฉพาะในมิติที่เชื่อมโยงการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน และการจัดการประสบการณ์นักท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมีความสำคัญทั้งเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ ในการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางจัดการที่ช่วยให้ท่าเรืออ่าวฉลองทำหน้าที่เป็นประตูสู่การท่องเที่ยวทางทะเลที่เติบโตควบคู่ไปกับการรักษาทรัพยากรและความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างสมดุลมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติบทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของมัคคุเทศก์ที่ให้บริการนำเที่ยวเส้นทางท่องเที่ยวทางทะเลจากท่าเรืออ่าวฉลอง จังหวัดภูเก็ต
2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติบทบาทของมัคคุเทศก์และแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของมัคคุเทศก์ที่ให้บริการนำเที่ยวเส้นทางท่องเที่ยวทางทะเลจากท่าเรืออ่าวฉลอง จังหวัดภูเก็ต

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยทั้งต่างประเทศและไทยระบุสอดคล้องกันว่า มัคคุเทศก์เป็นกลไกด่านหน้า (frontline) ที่เชื่อมระหว่างนักท่องเที่ยว ทรัพยากร และชุมชน มีผลโดยตรงทั้งต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวและความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว (Rabotić, 2010; Güzel et al, 2020) ในงานวิจัยนี้ จำแนกบทบาทดังกล่าวเป็น 4 ด้านหลัก ดังนี้



1. การให้ความรู้ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ในมุมมองของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มัคคุเทศก์ทำหน้าที่เป็น ผู้สื่อความหมาย (interpreter) ที่ถ่ายทอดประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความ เข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยว (Rabotic, 2010; Güzel et al, 2020) ขณะเดียวกัน มัคคุเทศก์ยังมีบทบาทในฐานะผู้ให้ความรู้และผู้กำหนดกฎการปฏิบัติตัวของ นักท่องเที่ยวผ่านข้อมูลด้านพฤติกรรมและกฎระเบียบ (Aşçi & Yetgin Akgün, 2025) อีกทั้งผลการปฏิบัติงานและการ ติความของมัคคุเทศก์มีส่วนสำคัญต่อการเสริมสร้างประสบการณ์ที่มีคุณภาพ ความพึงพอใจ และพฤติกรรมที่ยั่งยืนของผู้ เยือน (Alazaizeh et al, 2019) ในประเทศไทย งานของ ภัณฑุณีชชา สิงห์บุระอุดม และคณะ (2561) พบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของมัคคุเทศก์นำเที่ยวทะเลชายฝั่ง ได้แก่ การเป็นผู้ให้ความรู้ที่ดีและนักการสื่อสารที่ดี ขณะที่ พิสิทธิ์ ตันติพิสิฐกุล และสัญญา นิยมพิมล (2561) เน้นความสำคัญของทักษะการสื่อความหมายทางสิ่งแวดล้อมของ มัคคุเทศก์ทางทะเล โดยเห็นว่ามัคคุเทศก์ควรมีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรทางทะเล ผู้มาเยือน และใช้เทคนิคการสื่อสารที่ เหมาะสมเพื่อสร้างความเข้าใจและจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์และผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของนักท่องเที่ยว

2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์มีบทบาทเป็นตัวกลาง (mediator) ระหว่างนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว และชุมชนเจ้าบ้าน ผ่านการตีความและการเล่าเรื่อง ตลอดจนการ เชื่อมโยงนักท่องเที่ยวกับสินค้าและบริการของท้องถิ่น ซึ่งช่วยทั้งลดความขัดแย้ง หนุนเสริมธุรกิจชุมชน และเสริมความ ยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว (Randall & Collins, 2009 อ้างใน Güzel et al, 2020; Francis et al, 2019) ขณะเดียวกัน งานศึกษาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็ชี้ให้เห็นว่า การออกแบบประสบการณ์ท่องเที่ยวโดยชุมชนและการขายสินค้าและ บริการท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการสร้างรายได้อย่างเป็นธรรม (Jackson, 2025) ทั้งนี้ พฤติกรรมที่ขาดจริยธรรม เช่น การบังคับซื้อหรือเรียกทิป สามารถทำลายความพึงพอใจและความไว้วางใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งทำยที่สู่ดับันทอน เป้าหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนร่วมกับชุมชน (Sandaruwani & Gnanapala, 2016)

3. การส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มัคคุเทศก์ไม่เพียงทำหน้าที่ให้ข้อมูล แต่ยังคงกำกับและชี้แนะพฤติกรรม นักท่องเที่ยวเพื่อลดผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว Rabotic (2010) ชี้ว่ามัคคุเทศก์สามารถใช้การกำกับดูแลโดยตรงเพื่อ ลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากนักท่องเที่ยว ขณะที่ Alazaizeh et al (2019) พบว่าประสิทธิภาพการทำงานของ มัคคุเทศก์ โดยเฉพาะด้านการสื่อความหมายและการจัดการประสบการณ์ผู้เยี่ยมชม มีส่วนสำคัญในการส่งเสริม พฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและลดผลกระทบเชิงลบต่อแหล่งมรดก Francis (2019) เน้นบทบาทของมัคคุเทศก์ใน พื้นที่คุ้มครองในฐานะผู้ให้ความรู้และผู้บังคับใช้หลักปฏิบัติการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อบรรเทาผลกระทบต่อสัตว์ป่า สิ่งแวดล้อม และชุมชนท้องถิ่น ส่วน Aşçi และ Yetgin Akgün (2025) นำเสนอภาพมัคคุเทศก์ในฐานะผู้พิทักษ์ สิ่งแวดล้อมที่ต้องช่วยปกป้องสิ่งแวดล้อมและแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทำหน้าที่เป็นแบบอย่างพฤติกรรมสำหรับ นักท่องเที่ยว ในบริบทไทย งานของ กาญจนพร ไตรภพ และพิเศษ ชัยดิเรก (2563) และ กมลชนก จันท์เกตุ (2560) ชี้ ว่ามิติสิ่งแวดล้อมยังเป็นจุดอ่อนสำคัญของการท่องเที่ยวทางทะเล โดยเฉพาะปัญหาการใช้ทรัพยากรเกินขีดความสามารถ รองรับและการจัดการขยะ ขณะที่ พิสิทธิ์ ตันติพิสิฐกุล และสัญญา นิยมพิมล (2561) พบว่ามัคคุเทศก์ทางทะเลจำนวนมาก ยังขาดทักษะและความตระหนักด้านการสื่อความหมายทางสิ่งแวดล้อม แม้บทบาทดังกล่าวจะมีความสำคัญต่อการลด แรงกดดันต่อระบบนิเวศทางทะเล ส่วนงานของ ภัณฑุณีชชา สิงห์บุระอุดม และคณะ (2561) ย้ำความจำเป็นที่มัคคุเทศก์ ต้องพัฒนาทักษะการเป็นผู้ให้ความรู้และนักสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

4. การพัฒนาทักษะและการทำงานของมัคคุเทศก์ คุณภาพการทำงานและทักษะวิชาชีพของมัคคุเทศก์เป็นฐาน สำคัญรองรับบทบาททั้งสามด้านข้างต้น Sandaruwani และ Gnanapala (2016) พบว่าสถานะวิชาชีพมัคคุเทศก์ที่เผชิญ ข้อจำกัดด้านการศึกษา การฝึกอบรม และเงื่อนไขการทำงาน ส่งผลต่อคุณภาพบริการและบัณฑิตคุณภาพในการ ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน Alazaizeh et al (2019) และ Orabi (2020) พบว่า ประสิทธิภาพการทำงานของ มัคคุเทศก์มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อประสบการณ์ ความพึงพอใจ และพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อ ของผู้เยี่ยมชม โดยเฉพาะผ่านกลไกประสบการณ์และความพึงพอใจ ขณะที่ Aşçi และ Yetgin Akgün (2025) เสนอให้มี การจัดอบรมและสัมมนาเกี่ยวกับการปฏิบัติการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับมัคคุเทศก์โดยตรง ในบริบทไทย ราตรีญา อธิวัตรตระกูล (2564) พบว่าศักยภาพด้านการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ในจังหวัดภูเก็ตโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างดี แต่ยัง เสนอให้ผู้ประกอบการจัดการฝึกอบรมเพิ่มเติม ทั้งด้านจรรยาบรรณ การดูแลนักท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียม และการจัดการ



ขั้นตอนรับเข้า-ส่งออกนักท่องเที่ยว ขณะนี้ กาญจนพร ไตรภพ และพิเศษ ชัยดิเรก (2563) เน้นความจำเป็นของการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของหน่วยงานและผู้ประกอบการเพื่อยกระดับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ส่วน พิสิทธิ์ ตันติพิสิฐกุล และสัญญา ฉิมพิมล (2561) เน้นความสำคัญของทักษะการสื่อความหมายทางสิ่งแวดล้อมของมัคคุเทศก์ทางทะเล โดยชี้ว่าความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรทางทะเล ผู้มาเยือน และเทคนิคการสื่อสารที่เหมาะสม เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวทางทะเลอย่างรับผิดชอบและยั่งยืน

กรอบคิดการวิจัย

การวิจัยนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดว่ามีคัคคุเทศก์เป็นกลไกด่านหน้า (frontline) ที่เชื่อมโยงนักท่องเที่ยว ทรัพยากรท่องเที่ยว และชุมชนเจ้าบ้าน มีผลต่อทั้งประสบการณ์ของผู้เยี่ยมชมและความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว (Rabotic, 2010; Güzel et al, 2020) จึงกำหนดบทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นกรอบคิดหลักของการศึกษา โดยสังเคราะห์จากวรรณกรรม ทั้งต่างประเทศและไทย ให้เป็น 4 มิติสำคัญ ดังนี้

1. การให้ความรู้ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มัคคุเทศก์ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อความหมาย (interpreter) ถ่ายทอดประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ระบบนิเวศ และวิถีทางสังคมของพื้นที่ เพื่อสร้างความเข้าใจและทัศนคติที่เกื้อกูลต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม (Rabotic, 2010; Alazaizeh et al, 2019)

2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงนักท่องเที่ยวกับสินค้าและบริการของชุมชน สนับสนุนให้เกิดรายได้และโอกาสทางเศรษฐกิจ รวมทั้งสะท้อนข้อเสนอแนะจากพื้นที่สู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Francis et al, 2019; Jackson, 2025)

3. การส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มัคคุเทศก์มีบทบาทในการสื่อสารผลกระทบจากการท่องเที่ยว ชี้แนะพฤติกรรมที่เหมาะสม ส่งเสริมหลักท่องเที่ยวโดยไม่ทิ้งร่องรอย และมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ (Rabotic, 2010; Francis et al, 2019; Aşçı & Yetgin Akgün, 2025)

4. การพัฒนาทักษะและการทำงานของมัคคุเทศก์ คุณภาพวิชาชีพของมัคคุเทศก์ ทั้งด้านภาษา การสื่อสาร การจัดการนักท่องเที่ยว และความรู้อันเกี่ยวข้องอย่างยั่งยืน เป็นฐานสำคัญรองรับบทบาททั้งสามด้านข้างต้น (Sandaruwani & Gnanapala, 2016; Orabi, 2020; รัตริญา ธีรภัทร์ตระกูล, 2564)

กรอบคิดการวิจัยจึงมองว่า ในบริบทการท่องเที่ยวทางทะเลจากท่าเรืออ่าวฉลอง จังหวัดภูเก็ต บทบาทของมัคคุเทศก์ทั้ง 4 มิติดังกล่าวเป็นองค์ประกอบสำคัญของการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในเชิงปริมาณ การวิจัยมุ่งวัดระดับบทบาทของมัคคุเทศก์ในแต่ละมิติ ส่วนเชิงคุณภาพมุ่งทำความเข้าใจเชิงลึกถึงลักษณะการปฏิบัติงานจริง แนวทางการทำงาน และปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติบทบาทเหล่านั้นในพื้นที่ท่าเรืออ่าวฉลอง เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางพัฒนาบทบาทมัคคุเทศก์ให้เกื้อหนุนความยั่งยืนของการท่องเที่ยวทางทะเลอย่างป็นรูปธรรม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน ประกอบด้วยเทคนิคการวิจัยเชิงปริมาณและเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มเป้าหมาย

1.1 เทคนิคการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ มัคคุเทศก์ที่ให้บริการนำเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยวทางทะเลจากท่าเรืออ่าวฉลอง ตำบลฉลอง อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต จำนวนทั้งสิ้น 140 คน โดยคณะผู้วิจัยได้รวบรวมจำนวนจากผู้ประกอบการนำเที่ยวและผู้ประกอบการเรือท่องเที่ยวทางทะเลที่ใช้ท่าเรืออ่าวฉลองเป็นฐานในการให้บริการในเดือนมกราคม พ.ศ. 2568 ได้ประชากรรวมประมาณ 140 คน กลุ่มตัวอย่างกำหนดโดยอ้างอิงตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie และ Morgan (1970) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม 104 คน และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย

1.2 เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ มัคคุเทศก์ที่ให้บริการในเส้นทางท่องเที่ยวทางทะเลจากท่าเรืออ่าวฉลอง จำนวน 7 คน คัดเลือกแบบเจาะจง พิจารณาจากเกณฑ์สำคัญ ได้แก่ 1) มีประสบการณ์นำเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าว ไม่น้อยกว่า 1 ปี และ 2) มีความสมัครใจเข้าร่วมการวิจัยและสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของ



มัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเพียง 7 คน เนื่องจาก พบว่าข้อมูลเริ่มมีความซ้ำเติมและไม่เกิดประเด็นใหม่ที่มีนัยสำคัญ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการหาคุณภาพของเครื่องมือ การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือหลัก 2 ชนิด ดังนี้

2.1 แบบสอบถาม สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากมัคคุเทศก์ 104 คน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ 2 ระดับบทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 4 ด้าน โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 20 ข้อ กำหนดค่าน้ำหนักเป็น 5 ระดับตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert Scale) โดยการแปลความหมาย ประกอบด้วย มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

2.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สำหรับเก็บข้อมูลเชิงลึกจากมัคคุเทศก์ 7 คน ประกอบด้วยประเด็นหลัก 4 ด้านที่สอดคล้องกับแบบสอบถาม ได้แก่ การให้ความรู้ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว การส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทักษะและการทำงาน

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสร้างเครื่องมือ และตรวจสอบความเที่ยงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน จากนั้นนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงไปทดสอบกับกลุ่มอาสาสมัคร 30 คน เพื่อนำมาประเมินความน่าเชื่อถือด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) มีค่าเท่ากับ 0.947 แสดงถึงความน่าเชื่อถือของเครื่องมือในระดับสูง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ในพื้นที่ท่าเรืออ่าวฉลอง ตำบลฉลอง จังหวัดภูเก็ต ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2568

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่และร้อยละเพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน รวมทั้งใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในการพิจารณาระดับความคิดเห็นของมัคคุเทศก์

4.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยบันทึกเสียงและถอดความ จากนั้นวิเคราะห์เชิงเนื้อหาโดยการอ่านถอดความเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม เข้ารหัสข้อมูลและแยกหน่วยความหมายที่สะท้อนบทบาทของมัคคุเทศก์ในแต่ละมิติ แล้วจัดกลุ่มเป็นหมวดหมู่และประเด็นสำคัญตามหัวข้อหลักของการวิจัย

ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพถูกนำมาใช้ประกอบและเชื่อมโยงกับผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

1. ระดับการปฏิบัติบทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมัคคุเทศก์จำนวน 104 คน เป็นเพศชาย ร้อยละ 51.90 เพศหญิง ร้อยละ 48.10 ส่วนมากอยู่ในช่วงอายุ 31-40 คิดเป็นร้อยละ 48.08 รองลงมาคือช่วงอายุ 21-30 ปี ร้อยละ 44.23 ช่วงอายุ 41-50 ปี ร้อยละ 6.73 และอายุต่ำกว่า 20 ปี ร้อยละ 0.96 ด้านการศึกษา ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส./เทียบเท่า) ร้อยละ 60.60 รองลงมาคือระดับปริญญาตรี ร้อยละ 35.60 และระดับมัธยมศึกษา/เทียบเท่า ร้อยละ 3.80 เมื่อพิจารณาภูมิสำเนา พบว่ามัคคุเทศก์ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดภูเก็ต ร้อยละ 72.80 รองลงมาคือผู้ที่มาจากภาคอื่นของประเทศ ร้อยละ 18.50 และจากจังหวัดอื่นในภาคใต้ ร้อยละ 8.70

ด้านพื้นที่ให้บริการ พบว่า มัคคุเทศก์เกือบทั้งหมดให้บริการเฉพาะพื้นที่จังหวัดภูเก็ต คิดเป็นร้อยละ 98.10 ขณะที่ร้อยละ 1.90 ให้บริการในจังหวัดอื่นด้วย ด้านกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ให้บริการ พบว่า ส่วนใหญ่ให้บริการนักท่องเที่ยวชาวไทย ร้อยละ 72.11 ส่วนการให้บริการชาวต่างชาติ คิดเป็นร้อยละ 27.20 สำหรับประสบการณ์ในการทำงาน พบว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ 4-6 ปี มีสัดส่วนสูงที่สุด ร้อยละ 32.69 รองลงมาคือ 10-12 ปี ร้อยละ 25.00 กลุ่มที่มีประสบการณ์ 7-9 ปี ร้อยละ 23.08 กลุ่มที่มีประสบการณ์ 1-3 ปี ร้อยละ 14.42 ผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า 12 ปี ร้อยละ 2.89 และผู้ที่มีประสบการณ์น้อยกว่า 1 ปี ร้อยละ 1.92 ด้านรายได้ พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนในช่วง 15,001-20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 54.81 รองลงมาคือ 20,001-30,000 บาท ร้อยละ 39.42 ตามด้วย 10,001-15,000 บาท ร้อยละ 4.81 ขณะที่ผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาทมีเพียงร้อยละ 0.96



เมื่อพิจารณาถึงระดับบทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้ง 4 ด้าน พบว่า ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีค่าเฉลี่ยรวมสูงที่สุด ($\bar{X} = 3.41$) รองลงมาคือ ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.28$) ด้านการพัฒนาทักษะและการทำงานของมัคคุเทศก์ ($\bar{X} = 3.21$) และด้านการให้ความรู้ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.12$) ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายด้าน พบดังนี้ (รายละเอียดดังตารางที่ 1)

1.1 การให้ความรู้ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การแนะนำแนวทางที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตัวอย่างเหมาะสมในพื้นที่ท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.31$) รองลงมาคือ การใช้วิธีการสื่อสารที่หลากหลาย เช่น การเล่าเรื่องหรือยกตัวอย่าง เพื่อเพิ่มความน่าสนใจ ($\bar{X} = 3.30$) การเน้นย้ำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่นระหว่างการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.21$) การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 2.90$) และการมีความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ที่ตนดูแล ($\bar{X} = 2.86$) ตามลำดับ

1.2 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวใช้บริการหรือซื้อสินค้าจากธุรกิจของชุมชนท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.37$) รองลงมาคือ ความเชื่อว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญต่อความยั่งยืนของพื้นที่ ($\bar{X} = 3.34$) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชน ($\bar{X} = 3.30$) การรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนเกี่ยวกับวิธีการปรับปรุงการท่องเที่ยวในพื้นที่ ($\bar{X} = 3.24$) และการทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการให้บริการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.17$) ตามลำดับ

1.3 การส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดในด้านนี้คือ การเน้นให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงผลกระทบต่อด้านลบที่อาจเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.62$) รองลงมาคือ การสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามหลักการไม่ทิ้งร่องรอยระหว่างการท่องเที่ยว หรือ Leave No Trace ($\bar{X} = 3.56$) การมีส่วนร่วมในโครงการอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น การปลูกป่า การเก็บขยะ หรือการฟื้นฟูระบบนิเวศ ($\bar{X} = 3.34$) การจัดกิจกรรมหรือชี้แนะการปฏิบัติตัวที่ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.29$) และการทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นหรือองค์กรต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.27$) ตามลำดับ

1.4 การพัฒนาทักษะและการทำงาน รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การตระหนักว่าบทบาทของมัคคุเทศก์มีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ ($\bar{X} = 3.66$) รองลงมาคือ ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการท่องเที่ยวได้ดี ($\bar{X} = 3.32$) การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานท้องถิ่นในการปฏิบัติหน้าที่ ($\bar{X} = 3.07$) การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการสื่อสารและการจัดการนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.01$) และการมีโอกาสเข้าร่วมโครงการที่ช่วยพัฒนาทักษะและความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ($\bar{X} = 2.99$) ตามลำดับ

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลความหมาย ระดับบทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลคลอง อำเภอมืองภูเก็ด จังหวัดภูเก็ด

บทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
1. การให้ความรู้ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม			
ถ่ายทอดความรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ	2.90	0.97	ปานกลาง
มีความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่	2.86	0.94	ปานกลาง
เน้นย้ำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่นระหว่างการท่องเที่ยว	3.21	0.84	ปานกลาง
ใช้วิธีการสื่อสารที่หลากหลาย (เช่น เล่าเรื่อง/ตัวอย่าง) เพื่อเพิ่มความน่าสนใจ	3.30	0.89	ปานกลาง
แนะนำแนวทางที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตัวอย่างเหมาะสมในพื้นที่	3.31	0.81	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.12	0.89	ปานกลาง



บทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	\bar{x}	S.D.	ความหมาย
2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว			
สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวใช้บริการหรือซื้อสินค้าจากธุรกิจของชุมชนท้องถิ่น	3.37	0.88	ปานกลาง
ทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการให้บริการท่องเที่ยว	3.17	0.88	ปานกลาง
มีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชน	3.30	0.79	ปานกลาง
รับฟังความคิดเห็นจากชุมชนเกี่ยวกับวิธีการปรับปรุงการท่องเที่ยวในพื้นที่	3.24	0.82	ปานกลาง
เชื่อว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมท่องเที่ยวสำคัญต่อความยั่งยืน	3.34	0.90	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.28	0.85	ปานกลาง
3. การส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม			
เน้นให้นักท่องเที่ยวเข้าใจผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว	3.62	0.90	มาก
จัดกิจกรรมหรือชี้แนะการปฏิบัติตัวที่ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	3.29	0.87	ปานกลาง
มีส่วนร่วมในโครงการอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น ปลูกป่า เก็บขยะ ฟื้นฟูระบบนิเวศ	3.34	0.85	ปานกลาง
สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามหลักการไม่ทิ้งร่องรอย (Leave No Trace)	3.56	0.69	มาก
ร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นหรือองค์กรต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	3.27	0.91	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.41	0.84	ปานกลาง
4. การพัฒนาทักษะและการทำงาน			
ได้รับการฝึกอบรมด้านการสื่อสารและการจัดการนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง	3.01	0.90	ปานกลาง
มีโอกาสร่วมโครงการพัฒนาทักษะและความรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	2.99	0.81	ปานกลาง
ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานท้องถิ่นในการปฏิบัติหน้าที่	3.07	0.80	ปานกลาง
สามารถปรับตัวกับสถานการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการท่องเที่ยวได้ดี	3.32	0.86	ปานกลาง
ตระหนักว่าบทบาทของตนสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	3.66	0.76	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.21	0.83	ปานกลาง

2. การปฏิบัติบทบาทของมัคคุเทศก์และแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยโดยใช้เทคนิคเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ มีดังนี้

2.1 การให้ความรู้ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า มัคคุเทศก์ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมด้านองค์ความรู้ โดยเฉพาะข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า ต้อง “ศึกษาข้อมูลให้ชัดเจน โดยเฉพาะข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เพื่อนำไปอธิบายได้อย่างถูกต้อง” (ผู้ให้ข้อมูล คนที่ 1, 2568) อีกทั้งมีการจัดทำสื่อประกอบ เช่น พาวเวอร์พอยต์หรือฟลิปชาร์ต เพื่อให้การถ่ายทอดมีประสิทธิภาพ (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, 2568; ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, 2568)

ด้านเนื้อหา การนำเที่ยวเชื่อมโยงกับการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผู้ให้ข้อมูลอธิบายลักษณะพื้นที่ว่า “อุดมไปด้วยสัตว์ป่าหายาก มีป่าชายเลนที่เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ ช่วยป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง... มีพืชสมุนไพรและสัตว์หลากหลายชนิดที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, 2568) ผู้ให้ข้อมูลยังขยายความบทบาทของมัคคุเทศก์ในฐานะผู้ปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการไม่ทิ้งขยะ ไม่ทำลายป่า โกงกาง ไม่จับสัตว์น้ำหายาก (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, 2568; ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, 2568; ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, 2568)

ด้านมิติทางวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า การให้ความรู้ไม่ได้จำกัดเฉพาะพิธีกรรมหรือประเพณี แต่ครอบคลุมถึงมารยาทและข้อห้ามที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะในบริบทชุมชนมุสลิม ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงการจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับ “มารยาทและประเพณี เช่น การแต่งกายที่เหมาะสมเมื่อไปเยี่ยมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, 2568) ผู้ให้ข้อมูลยังยกตัวอย่างข้อห้ามที่มีนัยสำคัญทางศาสนาและสังคมว่า “ห้ามเอาหมูลงไปในเรืออย่างเด็ดขาด ไม่อย่างนั้นถ้าตรวจเจอจะไม่ได้ออกเดินทางท่องเที่ยวในทันที” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, 2568)



ด้านวิธีการถ่ายทอด ผู้ให้ข้อมูลทุกคนเน้นการใช้เทคนิคการเล่าเรื่องมากกว่าการนำเสนอข้อมูลเชิงข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว ดังระบุว่า ควร “ใช้เทคนิคการเล่าเรื่องที่นำติดตาม เพื่อให้มีชีวิตชีวา ไม่ใช่แค่ให้ข้อมูลแบบลวก ๆ... และใช้ภาษาที่เป็นกันเอง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, 2568) รวมถึง “ใช้คำพูดแบบหยอกล้อเล่นสนุก ๆ ผสมกับการเล่าเรื่อง... ตลอดทางจนจบทริป” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, 2568)

การให้ความรู้ยังเชื่อมโยงกับการชี้แจงกฎระเบียบ ข้อควรปฏิบัติ และบทลงโทษอย่างเป็นระบบ ดังระบุว่า “ต้องแนะนำแนวทางปฏิบัติตามกฎระเบียบและกฎหมายอย่างเคร่งครัด รวมถึงบอกข้อห้ามต่าง ๆ... และบอกถึงบทลงโทษของคนที่ฝ่าฝืนกฎ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, 2568) อีกทั้งยังมองว่าการแจ้งเตือนล่วงหน้า เช่น ย้ำว่า “หากท่านละเมิดอาจจะถูกลงโทษหากทำผิดภายในพื้นที่” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, 2568) เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยว

2.2 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า มัคคุเทศก์มีบทบาทส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว โดยเน้นการสร้างรายได้และโอกาสทางเศรษฐกิจให้ชุมชน มากกว่าการมีส่วนร่วมเชิงโครงสร้างหรือกำหนดยุทธศาสตร์โดยตรง บทบาทหลักที่ผู้ให้ข้อมูลปฏิบัติเป็นประจำ คือ การพานักท่องเที่ยวไปอุดหนุนสินค้าชุมชน แนะนำร้านค้าและธุรกิจท้องถิ่น และชักชวนให้นักท่องเที่ยวซื้อสินค้า เช่น “พานักท่องเที่ยวไปซื้อสินค้าเป็นหมู่คณะ และคอยแนะนำสินค้าจากร้านค้าของชุมชน... เพื่อให้ นักท่องเที่ยวตัดสินใจซื้อสินค้าและช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, 2568) และ “พยายามอธิบายให้ดูดีและน่าสนใจ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวซื้อสินค้าจากร้านค้าในชุมชน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, 2568) ตลอดจนการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อให้ “เงินทุนหมุนเวียนกลับเข้าสู่ชุมชน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, 2568)

ในมิติอื่น ๆ ของการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน และการมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน แก้ปัญหา และตัดสินใจ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงข้อเสนอแนะ หรือภาพที่พึงประสงค์ มากกว่าบทบาทที่ลงมือดำเนินการโดยตรง ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงการจذبหรือเสนอให้มีการอบรมด้านการบริการลูกค้า การเป็นมัคคุเทศก์ และการดูแลความปลอดภัย (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, 2568; ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, 2568) รวมทั้งเสนอให้ “เปิดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารแหล่งท่องเที่ยวเอง และให้ชาวบ้านทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, 2568)

ประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจด้านการท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลพูดถึงในลักษณะของการเสนอแนวทาง การสะท้อนความจำเป็น และการเล่าถึงเหตุการณ์เป็นครั้งคราว มากกว่าการอธิบายบทบาทของตนในฐานะผู้จัดการร่วมของกระบวนการวางแผนและตัดสินใจอย่างเป็นทางการ เช่น การ “เสนอให้คนในพื้นที่จัดประชุมหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมเสนอความคิดเห็นและช่วยการแก้ไขปัญหาปรับปรุงเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, 2568) หรือการเห็นควรให้ “จัดประชุมเปิดเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ชาวบ้านและผู้ประกอบการท่องเที่ยวหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมแสดงความคิดเห็น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, 2568)

2.3 การส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลต่างใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นพื้นที่สำคัญในการสื่อสาร สร้างความตระหนักรู้ และชักชวนให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ บทบาทที่ปรากฏชัดที่สุดคือการสื่อสารผลกระทบของการกระทำของตนต่อธรรมชาติ ดังระบุว่า “อธิบายให้เห็นผลกระทบจากการทิ้งขยะลงในทะเล ทั้งผลเสียของการทิ้งขยะลงในน้ำ การทิ้งขยะบนชายหาด และสิ่งที่ตามมาหากเราทิ้งขยะลงในทะเลอย่างต่อเนื่อง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, 2568) ผู้ให้ข้อมูลยังเน้นว่าต้อง “สื่อสารและทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงสภาพปัญหา พร้อมทั้งบอกวิธีการปฏิบัติตัวเพื่อลดผลกระทบให้เหลือน้อยที่สุด” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, 2568)

ผู้ให้ข้อมูลทุกคนยังกล่าวเชิงให้ข้อเสนอแนะถึงการจัดการกิจกรรมภาคปฏิบัติเพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกิจกรรมเก็บขยะและปลูกป่า ตัวอย่างเช่น การ “จัดกิจกรรมเก็บขยะตามชายหาด... เพื่อฟื้นฟูให้หาดทรายกลับมาสวยงาม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, 2568) และกิจกรรม “ล่องเรือเก็บขยะในทะเล... เดินทางไปเกาะต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อลดปริมาณขยะในทะเล” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, 2568) นอกจากนี้ยังเสนอให้มีการปลูกป่าชายเลน ฟื้นฟูแนวปะการัง และดูแลแหล่งน้ำ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 และคนที่ 4 มองว่าเป็น “การฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” และเป็นพื้นที่ให้ชุมชน นักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมร่วมกัน



ในเชิงแนวคิด ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และหลักการท่องเที่ยวโดยไม่ทิ้งร่องรอย ผ่านการจัดอบรมและให้ข้อมูลระหว่างการเดินทาง เช่น การ “ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน... เช่น วิธีไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือใช้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถย่อยสลายได้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, 2568) และการ “สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามหลักไม่ทิ้งร่องรอย เป็นการสร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาสิ่งแวดล้อม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, 2568; ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, 2568) ซึ่งไม่ได้จำกัดเพียงการไม่ทิ้งขยะ แต่ยังรวมถึงการไม่เก็บหิน ปะการัง เปลือกหอย หรือสิ่งมีชีวิตอื่นนอกจากพื้นที่ธรรมชาติ (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, 2568; ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, 2568; ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, 2568)

แม้ผู้ให้ข้อมูลจะไม่ได้เป็นผู้จัดโครงการหลักโดยตรง แต่มีบทบาทในฐานะผู้ร่วมดำเนินการและผู้เข้าร่วมโครงการ โดยกล่าวถึงการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต เทศบาล และหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม ในการจัดโครงการปลูกป่าชายเลน ฟันฟูปะการัง และอบรมเรื่องภาวะโลกร้อนและมลภาวะ (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, 2568; ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, 2568; ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, 2568) รวมถึงการมี “อาสาสมัคร นักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวมาร่วมกิจกรรมเพื่อช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, 2568; ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, 2568; ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, 2568)

2.4 การพัฒนาทักษะและการทำงาน ผลการศึกษาข้างชี้ว่า การทำหน้าที่มีคุณเทศก์ในพื้นที่ชายฝั่งและชุมชนไม่ได้อาศัยเพียงความรู้ในพื้นที่ หากแต่ต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการสื่อสาร ภาษา การจัดการนักท่องเที่ยว การจัดการความปลอดภัย รวมถึงโลกทัศน์ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีภาครัฐและชุมชนทำหน้าที่เป็นกลไกสนับสนุนสำคัญ

ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านการสื่อสารเชิงวิชาชีพ ดังระบุว่า “มีคุณเทศก์จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมืออาชีพ จำเป็นต้องมีกรฝึกอบรมและพัฒนาทักษะอยู่ตลอด โดยเฉพาะเรื่องการสื่อสารและการจัดการนักท่องเที่ยว” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, 2568) เนื้อหาการฝึกอบรมครอบคลุมทั้งทักษะการพูด การเล่าเรื่อง การใช้ภาษากาย ตลอดจนการอธิบายข้อมูลที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่าย เพื่อลดความน่าเบื่อ และทำให้ข้อมูลที่ถ่ายทอดมีความหมายสำหรับนักท่องเที่ยวมากขึ้น ในมิติของการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลหลายคนกล่าวถึงการเข้าร่วมอบรมภาษาอังกฤษและภาษาจีน ทั้งในแง่การออกเสียง การสนทนา และคำศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม “การใช้ภาษาอังกฤษนั้นสำคัญอย่างยิ่งกับนักท่องเที่ยว เพื่อให้พูดภาษาได้ชัดเจน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, 2568)

นอกจากนี้ ยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของการจัดการความปลอดภัยและการรับมือเหตุไม่คาดฝัน โดยเฉพาะในบริบทการท่องเที่ยวทางทะเลที่เผชิญกับความเสี่ยงเรื่องสภาพอากาศ พายุ การเดินทางล่าช้า และอุบัติเหตุระหว่างทาง ดังระบุว่า “เราในฐานะเป็นมีคุณเทศก์... ควรมีสติรอบคอบ ประเมินสถานการณ์ให้ดี... และควรแจ้งถึงเหตุการณ์ให้กับคนที่อยู่บนฝั่ง เช่น ตำรวจท่องเที่ยว สาธารณสุข หรือกรมเจ้าท่า” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, 2568)

ผู้ให้ข้อมูลยังกล่าวถึงการเข้าร่วมโครงการอบรมมีคุณเทศก์ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดภูเก็ต ซึ่งมีการ “ฝึกอบรมการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม แนะนำแนวทางการเป็นมีคุณเทศก์ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, 2568) ผู้ให้ข้อมูลมองว่า การอบรมประเภทนี้ช่วย “ปลูกฝังสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, 2568) นอกจากนี้ หลายคนมองบทบาทของตนในฐานะด่านหน้าของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จากการทำงานใกล้ชิดกับทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชน ทำให้ “เห็นปัญหาก่อนใคร” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, 2568) และทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงส่งต่อข้อมูล ปัญหา และข้อเสนอแนะไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ให้ข้อมูล ชี้ให้เห็นมิติด้านเศรษฐกิจควบคู่ไปกับมิติด้านภาพลักษณ์ว่า มีคุณเทศก์สามารถ “ทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจและอยากกลับมาเที่ยวอีก... เพื่อเรียกรายได้เข้าชุมชนเพื่อนำไปพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่อไป” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, 2568)

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ระดับการปฏิบัติบทบาทของมีคุณเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า มีคุณเทศก์ทำเรื่องอ่าวฉลองจำนวน 104 คน เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงเล็กน้อย อยู่ในช่วงวัย 31–40 ปีมากที่สุด มีภูมิลำเนาในจังหวัดภูเก็ตเป็นส่วนใหญ่ และมีประสบการณ์ทำงาน 4–6 ปีเป็นส่วนมาก ให้บริการนักท่องเที่ยวชาวไทย



มากกว่าต่างชาติ ในภาพรวม บทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการพัฒนาทักษะและการทำงาน และด้านการให้ความรู้ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมตามลำดับ

1.2 การปฏิบัติบทบาทของมัคคุเทศก์และแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า มัคคุเทศก์ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมด้านองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น รวมทั้งใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง การยกตัวอย่าง และการสอดแทรกมารยาทและข้อห้ามของชุมชน เพื่อให้การเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวมีชีวิตชีวาและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ขณะเดียวกัน ยังมีบทบาทในการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการสร้างรายได้ให้ชุมชน ผ่านการแนะนำสินค้าและบริการของท้องถิ่น การชักชวนให้นักท่องเที่ยวอุดหนุนธุรกิจชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ และส่งเสริมแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและหลักไม่ทิ้งร่องรอย นอกจากนี้ มัคคุเทศก์ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยมีการเข้าร่วมการอบรมจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ

2. อภิปรายผล

2.1 ระดับการปฏิบัติบทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า ค่าเฉลี่ยระดับบทบาทของมัคคุเทศก์ทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 3.41$) รองลงมาคือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ($\bar{X} = 3.28$) การพัฒนาทักษะและการทำงาน ($\bar{X} = 3.21$) และการให้ความรู้ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.12$) สะท้อนว่า แม้มัคคุเทศก์ทำหน้าที่ด้านหน้าเชื่อมระหว่างนักท่องเที่ยว ทรัพยากร และชุมชนตามทฤษฎีวงจรระบบ (Rabotic, 2010; Güzel et al, 2020) แต่การปฏิบัติบทบาทยังไม่ถึงระดับสูงเต็มศักยภาพ โดยเฉพาะด้านการสื่อความหมายเชิงความรู้ที่กลับมีคะแนนต่ำสุด

การที่ด้านสิ่งแวดล้อมมีคะแนนสูงสุด แม้อยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับแนวคิดที่มองมัคคุเทศก์เป็นผู้กำกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพื่อลดผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว (Rabotic, 2010; Alazaizeh et al, 2019; Francis et al, 2019; Aşçı & Yetgin Akgün, 2025) แต่ที่ยั่งยืนข้อวิจารณ์ในงานวิจัยของไทยว่ามีมิติสิ่งแวดล้อมยังเป็นจุดอ่อนของการท่องเที่ยวทางทะเลและต้องการการพัฒนาศักยภาพต่อ (กาญจนาพร ไตรภพ และพิเศษ ชัยดิเรก, 2563; กมลชนก จันทร์เกตุ, 2560; พิสิทธิ์ ตันติพิสิฐกุล และสัญญา นิมพิมล, 2561) ขณะเดียวกัน คะแนนระดับปานกลางด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาทักษะ สอดคล้องกับวรรณกรรมที่เสนอให้เพิ่มการฝึกอบรม ยกระดับสมรรถนะวิชาชีพ และสนับสนุนเชิงโครงสร้าง เพื่อให้มัคคุเทศก์สามารถทำหน้าที่ด้านหน้าของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ (Sandaruwani & Gnanapala, 2016; Orabi, 2020; ราตรีญา ธีรภัทร์ตระกูล, 2564)

2.2 การปฏิบัติบทบาทของมัคคุเทศก์และแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยด้านการให้ความรู้ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับวรรณกรรมที่มองมัคคุเทศก์เป็นผู้สื่อความหมาย (interpreter) เชื่อมโยงนักท่องเที่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และระบบนิเวศของพื้นที่ (Rabotic, 2010; Güzel et al, 2020) การเตรียมองค์ความรู้ล่วงหน้า การใช้สื่อประกอบ และการเชื่อมโยงข้อมูลกับคุณค่าของป่าชายเลน สัตว์หายาก และกิจกรรมฟื้นฟู สอดคล้องกับงานในไทยที่เน้นบทบาทด้านความรู้และการสื่อความหมายสิ่งแวดล้อมของมัคคุเทศก์ทางทะเล (ณัฐธนิชชา สิงห์บุระอุดม และคณะ, 2561; พิสิทธิ์ ตันติพิสิฐกุล และสัญญา นิมพิมล, 2561) ขณะเดียวกัน การอธิบายมารยาทและข้อห้ามในชุมชน การเล่าเรื่องอย่างสนุก และการชี้แจงกฎระเบียบและบทลงโทษอย่างชัดเจน สะท้อนบทบาทของมัคคุเทศก์ในฐานะผู้ปลูกฝังจิตสำนึกและผู้กำกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ชี้ว่าการตีความและการสื่อสารกฎระเบียบของมัคคุเทศก์มีผลต่อประสบการณ์และพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของผู้เยือน (Alazaizeh et al, 2019; Aşçı & Yetgin Akgün, 2025)

ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า บทบาทหลักของมัคคุเทศก์ที่ทำเรื่องอ่าวทดลองคือการทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงนักท่องเที่ยวกับสินค้าและบริการของชุมชน ผ่านการพาไปอุดหนุนร้านค้า แนะนำผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และชักชวนให้ซื้อของที่ระลึก เพื่อให้รายได้หมุนเวียนกลับสู่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับวรรณกรรมที่มองมัคคุเทศก์และระบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นกลไกเชื่อมต่อเศรษฐกิจฐานรากและเสริมความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว (Randall & Collins, 2009 อ้างใน Güzel et al, 2020; Francis et al, 2019; Jackson, 2025) ขณะเดียวกัน บทบาทในมิติการมีส่วนร่วมเชิงโครงสร้าง เช่น การร่วมวางแผน แก้ปัญหา และตัดสินใจเชิงนโยบาย ยังปรากฏในลักษณะข้อเสนอแนะ



มากกว่าการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ ซึ่งสะท้อนช่องว่างระหว่างการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของชุมชนกับการมีส่วนร่วม
ในฐานะหุ้นส่วนในการจัดการการท่องเที่ยว และสอดคล้องกับงานของ Sandaruwani และ Gnanapala (2016) ว่า หาก
ขาดกรอบจริยธรรมและกลไกมีส่วนร่วมที่รอบด้าน การชักชวนให้อุณหภูมิชุมชนอาจกลายเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อความพึง
พอใจและความไว้วางใจของนักท่องเที่ยวได้

ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับวรรณกรรมที่มองบทบาทภาคีผู้เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้ความรู้
ผู้กำกับพฤติกรรม และผู้พิทักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว (Rabotić, 2010; Alazaizeh et al, 2019; Francis et al,
2019; Aşçi & Yetgin Akgün, 2025) การใช้กิจกรรมท่องเที่ยวเป็นพื้นที่สื่อสารผลกระทบ ซึ่งแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง
และย้ำหลักการท่องเที่ยวโดยไม่ทิ้งร่องรอย สะท้อนว่าภาคีผู้เกี่ยวข้องไม่ได้หยุดอยู่ที่การให้ข้อมูลเชิงทฤษฎี แต่แปลงบทบาท
ดังกล่าวเป็นการปฏิบัติจริงที่มุ่งลดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสร้างจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ให้แก่นักท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน
การทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นชี้ให้เห็นว่าภาคีผู้เกี่ยวข้องเป็นพื้นที่สำคัญในกลไกการอนุรักษ์ แม้จะมีอยู่ในฐานะผู้
ร่วมดำเนินการมากกว่าผู้ออกแบบโครงการ ซึ่งช่วยขยายภาพจากงานวิจัยในไทยที่ชี้ว่ามิติสิ่งแวดล้อมยังเป็นจุดอ่อนของ
การท่องเที่ยวทางทะเล (กาญจนพร ไตรภพ และพิเศษ ชัยดิเรก, 2563; กมลชนก จันทร์เกตุ, 2560; พิสิทธิ์ ตันติพิสิฐ
กุล และสัญญา ฉิมพิมล, 2561; ญัฐธัญญา สิงห์บุระอุตม และคณะ, 2561)

ด้านการพัฒนาทักษะและการทำงาน สอดคล้องกับวรรณกรรมที่ชี้ว่าคุณภาพวิชาชีพของภาคีผู้เกี่ยวข้องเป็นฐาน
สำคัญของการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งในมิติประสบการณ์ ความพึงพอใจ และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว
(Sandaruwani & Gnanapala, 2016; Alazaizeh et al, 2019; Orabi, 2020; Aşçi & Yetgin Akgün, 2025) การที่
ผู้ให้ข้อมูลเน้นการเข้ารับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องด้านการสื่อสาร การเล่าเรื่อง ภาษาอังกฤษ-จีน การจัดการ
นักท่องเที่ยว ความปลอดภัย ตลอดจนการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยไทยที่เสนอให้เพิ่มการพัฒนาศักยภาพ
ภาคีผู้เกี่ยวข้องและผู้ประกอบการ ทั้งด้านจรรยาบรรณ การดูแลนักท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียม การจัดการบริการเชิงระบบ และ
ทักษะการสื่อความหมายทางสิ่งแวดล้อม (ราตรีญา อธิวัตรตระกูล, 2564; กาญจนพร ไตรภพ และพิเศษ ชัยดิเรก,
2563; พิสิทธิ์ ตันติพิสิฐกุล และสัญญา ฉิมพิมล, 2561) ขณะเดียวกัน การที่ภาคีผู้เกี่ยวข้องมองตนเองเป็นด้านหน้าที่เห็น
ปัญหาและเสนอแนะสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บ่งชี้ว่าการพัฒนาทักษะไม่ได้จำกัดอยู่ที่ระดับปัจเจก แต่
เชื่อมโยงกับการยกระดับมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวทั้งระบบ และเอื้อต่อการสร้างประสบการณ์ที่ดี การกลับมาเยือน
ซ้ำ และรายได้ที่หมุนเวียนกลับสู่ชุมชนในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

1. การวิจัยเสนอกรอบบทบาทของภาคีผู้เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 4 มิติ ได้แก่ การให้ความรู้
ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทักษะและ
การทำงาน ที่ผ่านการทดสอบเชิงประจักษ์ในบริบทการท่องเที่ยวทางทะเลจากท่าเรืออ่าวฉลอง ช่วยต่อยอดแนวคิด
บทบาทภาคีผู้เกี่ยวข้องจากระดับทั่วไปสู่บริบทท่าเรือชายฝั่งเฉพาะพื้นที่
2. ผลการวิจัยชี้ให้เห็นบทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการหนุนเสริมเศรษฐกิจชุมชนซึ่งสูงกว่าบทบาทการสื่อ
ความหมายเชิงลึกทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศ สะท้อนช่องว่างระหว่างภาพคาคาดหวังตามแนวคิดผู้สื่อความหมาย
(Interpreter) กับการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ท่องเที่ยวทางทะเล
3. การศึกษาเชิงลึกบทบาทของภาคีผู้เกี่ยวข้องที่ท่าเรืออ่าวฉลองทำให้เห็นพลวัตการทำงานด้านหน้า ทั้งการใช้เทคนิค
การเล่าเรื่อง การกำกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว การเชื่อมต่อรายได้สู่ธุรกิจชุมชน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ ซึ่ง
ให้ข้อมูลใหม่สำหรับการออกแบบการฝึกอบรม พัฒนาศักยภาพ และกำหนดนโยบายการจัดการท่องเที่ยวทางทะเลเชิง
พื้นที่ที่วางภาคีผู้เกี่ยวข้องเป็นกลไกสำคัญของความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

- 1.1 หน่วยงานท้องถิ่นสามารถนำผลการวิจัยไปใช้วางแผนมาตรฐานหรือแนวปฏิบัติสำหรับบทบาทภาคีผู้เกี่ยวข้อง เพื่อ
ยกระดับคุณภาพการบริการและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับเป้าหมายการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน



1.2 สถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการอบรมสามารถใช้ข้อค้นพบเกี่ยวกับบทบาทและจุดที่ต้องพัฒนาไปออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมที่เน้นทักษะการสื่อความหมายสิ่งแวดล้อม การเล่าเรื่องวัฒนธรรม และการจัดการกลุ่มนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ผู้ประกอบการเรือท่องเที่ยวและบริษัทนำเที่ยวสามารถนำข้อมูลจากการวิจัยไปใช้ปรับปรุงโปรแกรมท่องเที่ยวทางทะเลให้เชื่อมโยงกับทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเหมาะสม ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรขยายการวิจัยไปยังมุมมองของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวทางทะเล เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับบทบาทมัคคุเทศก์ที่คาดหวังกับบทบาทที่ปฏิบัติจริง

2.2 อาจพัฒนารูปแบบหรือแบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทมัคคุเทศก์ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ โดยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงปริมาณขั้นสูง

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนาพร ไตรภพ และพิเศษ ชัยดิเรก. (2563). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. *วารสารวิจัยบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์*, 6(1), 110 – 127.
- กมลชนก จันทร์เกตุ. (2560). *การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบ้านเกาะยอ จังหวัดสงขลา*. [การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- กรมเจ้าท่า. (2568). *รายงานสำรวจข้อมูลเรือโดยสาร/ท่องเที่ยว ปี 2567*. กลุ่มสถิติวิเคราะห์ สำนักงานแผน กรมเจ้าท่า, กระทรวงคมนาคม.
- ณัฐธัญญา สิงห์บุระอุดม, วรียา ธรรมกิตติภพ และพนิต เข้มทอง. (2561). สมรรถนะอาชีพมัคคุเทศก์นำเที่ยวทะเลชายฝั่งตามกรอบแนวคิดการวิเคราะห์หน้าที่. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 12(2), 151 – 166.
- พิสิทธิ์ ตันติพิสิฐกุล และสัญญา ฉิมพิมล. (2561). ความสำคัญของทักษะการสื่อความหมายทางสิ่งแวดล้อมของมัคคุเทศก์นำเที่ยวทางทะเลชายฝั่ง. *วารสารวิทยาการจัดการ*, 35(1), 101 – 125.
- ราตรีญา ธีรภัทร์ตระกูล. (2564). ศักยภาพด้านการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ในจังหวัดภูเก็ตตามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 12(2), 128 – 143.
- สำนักงานแรงงานจังหวัดภูเก็ต. (2567). *รายงานสถานการณ์แรงงานจังหวัดภูเก็ต ไตรมาส 2 ปี 2567 (เมษายน-มิถุนายน)*. สำนักงานแรงงานจังหวัดภูเก็ต กระทรวงแรงงาน.
- Alazaizeh, M. M., Jamaliah, M. M., Mgonja, J. T. & Ababneh, A. (2019). Tour guide performance and sustainable visitor behavior at cultural heritage sites. *Journal of Sustainable Tourism*. Advance online publication.
- Aşçi, A. & Yetgin Akgün, D. (2025). The role of tour guides in sustainable tourism practices. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 13(1), 23 – 47.
- Francis, K., Wandaka, J. K. M., Wamathai, A., & Jilo, N. (2019). The role of tour guides in promotion of sustainable tourism practices in Kenya. *Journal of Tourism and Hospitality Management*, 7(2), 40 – 47.
- Güzel, Ö., Nacak, E., Bilgi, E., & Kalın, V. (2021). Sustainable tourism and the roles of tour guides in destinations: A qualitative case study in Turkey. *Journal of Economy Culture and Society*, 63, 149–163.
- Jackson, L. A. (2025). Community-based tourism: A catalyst for achieving the United Nations Sustainable Development Goals One and Eight. *Tourism and Hospitality*, 6(1), 29.



- Orabi, R. & Fadel, D. (2020). The role of tour guide performance in creating responsible tourist behavior: An empirical study: Archaeological sites in Alexandria. *International Journal of Heritage, Tourism and Hospitality*, 14(3, Special Issue), 325 – 346.
- Rabotić, B. (2010). “Tourist guiding from the perspective of sustainable tourism” In *International Conference: Sustainable Tourism: Issues, Debates & Challenges*. Crete & Santorini, Greece: TEI of Crete & Bucks New University.
- Sandaruwani, J. A. R. C. & Gnanapala, W. K. A. C. (2016). The role of tourist guides and their impacts on sustainable tourism development: A critique on Sri Lanka. *Tourism, Leisure and Global Change*, 3, TOC-62.
- Santimalai, R. (2024). *Forecasting tourism revenue and evaluating economic impact in Thailand: A machine learning and regional input-output framework* [Master’s thesis, Thammasat University, Thailand].
- Suthiwartnarueput, S. (2024, March 25). *The Thai economy – the current state and the way forward* [Speech]. Bank of Thailand; Bank for International Settlements. World Travel & Tourism Council. (2024). *Travel & tourism economic impact research (EIR)*. WTTC.

